

УДК 1:502/504

DOI: 10.30840/2413-7065.2(79).2021.234479

У ПОШУКАХ ЗАСАД КОНСОЛІДАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

(Роздуми над книгою «Стратегія бытия человечества:
от апокалиптики к ноосферному веку» /

П. О. Водопьянов, В. С. Крисаченко. Минск, 2018. 306 с.)

Надія ТУРПАК

orcid.org/0000-0002-1380-7239

кандидат філософських наук,

провідний науковий співробітник відділу філософії та геополітики НДІУ

Анотація. У статті осмислюються ключові ідеї книги П. Водоп'янова та В. Крисаченка «Стратегія бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку» (2018) у контексті пошуків засад консолідаційного поступу України в реалізації цілей сталого розвитку. Закцентовано увагу на аспектах, які актуалізують формування нового ставлення до природи, спрямованого на виживання людства, подолання небезпек та загроз у житті сучасного суспільства, що вимагає вдосконалення кожного з людей і світового суспільного устрою в цілому. Виокремлено головні ідеї книги, а саме: ідею значущості для людства новітніх світоглядних цінностей та ідею доцільності вибору ним безпечних стратегій розвитку. У контексті реалізації цих ідей наголошено, що авторам вдалося здійснити аналіз світоглядних висновків та об'єктивних закономірностей розвитку природи, а також наслідків людської діяльності, що сприяють або перешкоджають руху людства до самознищення, дослідити різноманітні версії апокаліпсису, основні напрями досягнення економічної, екологічної та енергетичної безпеки, обгрунтувати стратегію сталого (достатнього) розвитку. У зв'язку з цим показано, що розробка цих проблем, здійснена у книзі, призвела автора статті до роздумів з метою застосування основних ідей книги до сучасної України, яка наразі вступила в добу глобалізаційних змін. Зокрема, зацентовано увагу на досягненнях, труднощах та перспективних завданнях у вирішенні проблеми сталого (достатнього) розвитку сучасною Україною. Зроблено висновок, що ця книга сприяє формуванню сучасного глобального мислення, спрямованого на актуалізацію значущості загальнолюдських ціннісних та стратегічно-буттєвих засад консолідаційного поступу людства в цілому і українського соціуму зокрема.

Ключові слова: апокаліптики; безпека; виживання; виклики та загрози в житті цивілізації та українського соціуму; глобальне мислення; екологічна криза; есхатологія; консолідаційний поступ України; ноосферна доба; світоглядні цінності; сталий (достатній) розвиток.

IN SEARCH OF THE PRINCIPLES FOR CONSOLIDATING UKRAINE IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

(Reflections on the Book by P. Vodopianov, V. Krysachenko

“Strategy of Humanity Existence: From Apocalyptic to Noospheric Age”

Minsk, 2018, 306 p.)

Nadiia TURPAK

Candidate of Philosophical Sciences,

lead research fellow of the Philosophy and Geopolitics Department of RIUS

© Турпак Н.

Annotation. *The article considers the key ideas of the book by P. Vodopianov and V. Kryshchenko "The Strategy of Human Existence: From Apocalyptic to Noospheric Age" (2018) in the context of searching for the principles of consolidating Ukraine for achieving sustainable development goals. Emphasis is placed on the aspects that actualize the formation of a new attitude to nature, aimed at the survival of the mankind; overcoming the dangers and threats to modern society, which requires the improvement of each person and the world order as a whole. The article highlights the main ideas of the book, namely that of the significance of the latest worldview values for humanity and the idea of the expediency of choosing safe development strategies. In the context of the implementation of these ideas, it is emphasized that the authors have managed to analyze the worldviews and objective laws of nature, as well as the consequences of human activities that promote or hinder the movement of mankind towards self-destruction; explore different versions of the Apocalypse, main directions of economic, environmental, and energy security; justify the strategy for sustainable (sufficient) development. In this regard, it is shown that the elaboration of these problems carried out in the book led the author of the article to elaboration on applying the main ideas of the book to modern Ukraine, which has now entered the era of globalization. In particular, attention is focused on the achievements, difficulties and long-term tasks in solving the problem of sustainable (sufficient) development of modern Ukraine. It is concluded that this book contributes to the formation of modern global thinking, aimed at actualizing the importance of universal values and strategic and existential principles of the consolidation of humanity in general and Ukrainian society in particular.*

Key words: *apocalyptic; security; survival; challenges and threats in the life of civilization and Ukrainian society; global thinking; ecological crisis; eschatology; consolidation progress of Ukraine; noospheric era; worldview values; sustainable (sufficient) development.*

Сучасна Україна наразі вступила в добу глобалізаційних змін, що призвело до загострення різноманітних небезпек та викликів, які виступають стримуючими чинниками як для забезпечення її теперішнього гармонійного буття, так і для розкриття потенціалу майбутнього розвитку. Серед них найбільш потужними є економічні, екологічні та соціальні небезпеки та виклики. Кризові події останнього часу в Україні, а саме військовий конфлікт на Донбасі, анексія Криму, збідніння населення та втрата ним високих показників так званого «індексу щастя», міграційні ризики, інформаційні і культурні війни, ризики для здоров'я в результаті епідеміологічної ситуації, впливу екологічних наслідків забруднення довкілля та техногенних аварій і катастроф, свідчать, що українське суспільство перебуває напередодні нового етапу цивілізаційного розвитку, який вимагає

концентрації зусиль задля гармонізації наявних синергетичних змін. Це, у свою чергу, вимагає й змін у світогляді та мисленні, здатних охопити як аспекти цивілізаційної, технологічної величч сучасного суспільства, так і виміри катастрофічних ризиків та небезпек для людини та природи, що вона породжує. Це глобальне мислення та новий світогляд мають містити цінності та цілі розвитку, які можуть допомогти попередити виклики та небезпеки для українського соціуму, гармонізувати його наявний економічний, екологічний, соціальний стан. Тому наразі актуалізується проблема національної консолідації українського суспільства. Ми погоджуємося з тим, що «національна консолідація – це єдність соціуму на основі спільних цінностей і спільної мети, яка може бути усвідомленою одночасно і як чинник, і як ознака суспільного прогресу» [6, с. 2].

Відзначимо, що національна консолідація є наразі актуальною проблемою сучасності, яка знайшла своє висвітлення в працях багатьох відомих українських учених, серед яких В. Андрущенко, Ю. Богущкий, Л. Губерський, В. Кремінь, М. Михальченко, В. Крисаченко, Е. Лібанова, М. Пирожков, М. Степико та інші.

Водночас наявні наукові розвідки не завжди зорієнтовані на цілісне, синергетичне бачення консолідаційного поступу України, яке передбачає врахування самоорганізації духовних, соціальних, екологічних та економічних чинників у досягненні нової якості буття українського суспільства у його гармонії з глобальним світом та природою. Для усвідомлення та розв'язання комплексу цих проблем, на нашу думку, слід звернутися до змістовної та цікавої книги П. Водоп'янова та В. Крисаченка «Стратегія бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку» (2018) [1]. Зацікавлений читач знайде у цій книзі відповіді на нагальні питання глобального характеру, які можуть бути осмисленими і застосованими до сучасної України, в акценті наголосу на головному з них – як суспільству досягти виживання, безпеки та забезпечити свій розвиток в умовах викликів і загроз сучасності. У цьому контексті важливими ідеями книги, на нашу думку, є ідея значущості для людства новітніх світоглядних цінностей та ідея доцільності вибору ним безпечних стратегій розвитку.

Саме тому метою статті є осмислення ключових ідей цієї книги у контексті пошуків засад консолідаційного поступу України в реалізації цілей сталого розвитку.

Слід відзначити, що книга П. Водоп'янова та В. Крисаченка «Стратегія

бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку» (2018) з'явилася майже через чверть століття після їхньої першої спільної праці «Великий день гнева. Экология и эсхатология» (1997), яка у той час була однією з небагатьох, що звернула увагу громадськості до глобальних екологічних та соціальних проблем людства і є певним продовженням розробки цієї проблематики. Поставивши за мету здійснити аналіз світоглядних висновків та об'єктивних закономірностей розвитку природи, а також наслідків людської діяльності, що сприяють або перешкоджають руху людства до самознищення, у новій книзі автори зробили спробу дослідити різноманітні версії апокаліпсису, основні напрями досягнення економічної, екологічної та енергетичної безпеки та оволодіння стратегією сталого (достатнього) розвитку.

Для вирішення цих завдань авторами були застосовані новаторські підходи. Так, зокрема, вони звернулися як до аналізу традиційного світосприйняття, так і до обґрунтування чинників гармонізації людського буття в умовах сучасності. Також слід відзначити, що фактично вперше у вітчизняній науковій літературі автори поєднали цілісне і комплексне філософське осмислення сучасних проблем суттєвого погіршення наявного стану природної та соціальної дійсності, змін демографічної ситуації у світі, значного зростання забруднення природного довкілля, природного та соціального катастрофізму та військових дій з філософськими роздумами про онтологічний бік буття, його кінцевість, привернули увагу до роздумів про долю світу і людства, майбутнє цивілізації тощо. Особливо цікавим, на наш погляд,

є використання авторами духовної спадщини українського та білоруського народів.

Важливими аспектами книги, на яких хотілося б зосередити увагу, є аспекти, які актуалізують формування нового ставлення до природи, спрямованого на виживання людства, подолання небезпек та загроз у житті сучасного суспільства. Це аспекти значущості для людства новітніх світоглядних цінностей, а також доцільності вибору ним безпечних стратегій розвитку.

Так, зокрема, уважне прочитання книги свідчить, що осмислення важливих тем, які стосуються буття людства та стратегічних орієнтирів його консолідаційного поступу, стосунків людини та природи, реалізації принципів безпечного оволодіння її скарбами, неможливе поза врахуванням ціннісних аспектів. Хотілося б акцентувати увагу, що новітні світоглядні цінності у книзі П. Водоп'янова та В. Крисаченка – це, по-перше, мудрість духовних пам'яток стародавньої культури людства, яка вміщує роздуми про цінність життя в природі, побоювання негативних наслідків від людської експансії в довкілля та використання його природних скарбів, прагнення забезпечити власне виживання та безпеку перед загрозою природних та соціальних катаклізмів. По друге – це способи облаштування людиною гармонійного буття у власній Ойкумені в умовах потужного впливу на неї людської перетворювальної діяльності та розвинутих технологій. По-третє – це принципи усвідомлення людиною значущості та цінності світу природи, космологічної, екологічної та біологічної залежності від неї. По-четверте – це стратегічні засади виживання, що пов'язані з формуванням

цілісного світогляду і глобального мислення, які передбачають встановлення системи заборон на деякі форми господарської діяльності, спрямування на раціоналізацію людських потреб, забезпечення безпечних форм споживання енергії, ресурсів, на охорону людського здоров'я, збереження біосфери, на вдосконалення форм діяльності на основі науки і техніки, а також спонукають до моральної поведінки людини в довкіллі та соціумі.

Так, зокрема, спонукає до роздумів ознайомлення з наведеним у книзі аналізом стародавніх міфологічних, релігійних та філософських пам'яток минулого, які свідчать про складні проблеми есхатології та апокаліпсису. Цікавими нам здалися наукові розвідки авторів, які звернулися до рідкісних свідчень про катастрофічний потоп та надали міркування про те, що символ потопу став уроком для людства та керівництвом до дій, як запобігти подібної катастрофи. Автори спробували осмислити також ідею так званого кінця світу за допомогою аналізу старозаповітних пророкувань та канонів старозаповітної апокаліптики, привернули увагу до апокрифічної апокаліптики та ранньохристиянської апокаліптики, проаналізували апокаліптику в Одкровенні святого апостола Іоанна Богослова, ранньохристиянську апокрифічну апокаліптику та інші версії апокаліпсису як кінця світу, Страшного суду тощо, показали ціннісний впорядковувачий вплив цих релігійних ідей на діяльність тогочасного суспільства.

Цікавою знахідкою авторів стало осмислення есхатологічної духовної спадщини українських філософів і теологів Г. Кониського, С. Яворського та ін. Автори показали, що релігійних

філософів епохи Відродження в Україні та Білорусі хвилювали як релігійні, так і земні справи. Це виявило себе у використанні християнського ідеалу для покращення стосунків людей, возвеличенні християнськими мудрецами земних скарбів поряд із духовними. Возвеличення земного разом із возвеличенням духовного виявило себе, на думку авторів, в апокрифічній літературі Київської духовної традиції, де християнська апокаліптика була інтерпретована відповідно до специфіки православ'я, часу написання твору, пануючих етнокультурних традицій. Авторами було показано, що одна з головних ідей християнства – ідея спасіння – часто інтерпретувалася саме у земному сенсі, а не через крах і катастрофу, передбачаючи вдосконалення кожної людини і світового устрою в цілому [1, с. 95–99].

Надзвичайно актуальним нам здалося також звернення авторів до ціннісних аспектів сучасної релігійної свідомості людства. Це аспекти миротворчих та інших моральних зусиль в діяльності сучасних релігійних об'єднань. Наукові розвідки як глибинних витоків релігійної свідомості, так і її сучасних ціннісних аспектів, здійснені у книзі, надають орієнтири для втілення моральних аспектів у життя та поведінку людей, слугують основою ствердження загальнолюдських цінностей, що, у свою чергу, сприяє подоланню викликів і загроз в існуванні сучасної цивілізації, формуванню нового ставлення до природи, створює орієнтири для вдосконалення як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Наступним моментом, до якого хотілося б привернути увагу, є ціннісний вимір облаштування людиною гармонійного буття у власній Ойкумені, починаючи

з часу її виникнення і дотепер. Авторами книги було показано, як вплинули на людський розвиток перетворювальна діяльність людини та розвинуті технології, а також, яким чином сформувалася потреба людини у забезпеченні власного виживання та безпеки. П. Водоп'янов та В. Крисаченко розкрили також, як ця потреба згодом перетворилася для людини на найвищу цінність її буття.

У процесі прочитання книги ми разом з авторами долучаємося до пошуків відповідей на питання, які здавна хвилюють людство: яким чином відбувається так, що людина, перетворюючи навколишній світ, а також пізнаючи його, поступово підкорює його собі, якими є наслідки такої нестримної та не завжди продуманої експансії? Роздуми над книгою долучають нас до осмислення процесу історичного розвитку людства, починаючи від появи людини і дотепер. У книзі змістовно проілюстровано, як людина поступово освоювала нові території, перетворювала навколишній світ у свій власний, підкорювала собі простір і час. Ґрунтовно прослідковується також і те, як відбувалося зростання чисельності населення до критичних 7 млрд. людей, розширювалася Ойкумена, що, у свою чергу, призвело до обмеженості життєвого простору та природних ресурсів, за оволодіння якими відбувається постійна боротьба.

У книзі знайшли своє відображення соціокультурні та ціннісні аспекти взаємовідносин людини і природи. Автори обстоюють думку про те, що людина, на відміну від тварин, прагнучи до виживання та розвитку, в процесі своєї біологічної еволюції завжди активно використовувала природу для своїх потреб. Поступово сформувалася нова якість

стосунків людини і природи, яка знайшла свій вияв у розширенні меж Ойкумени, сприянні суспільному прогресу та революційним змінам у природокористуванні, культурних трансформаціях самої людини. Яскравими ілюстраціями цього стали революційні зміни у природокористуванні, починаючи від використання знарядь праці давніми гомінідами, здобування ними вогню, одомашнення та окультурення деяких видів тварин і рослин аж до розвитку землеробства та скотарства, використання глини, металу, заліза, різного роду матеріалів та хімічних сполук. П. Водоп'янов та В. Крисаченко показали також, як виникнення та використання комунікативних засобів розповсюдження інформації – писемності та книгодрукування, а згодом – радіо, телебачення, електронно-обчислювальної техніки та інших досягнень НТР – стали етапами прогресивного розвитку людства і водночас створили негативний ефект для біосфери Землі та цивілізації в цілому.

Надзвичайно актуальними проблемами сучасності є група проблем, що відносяться до глобальних. У зв'язку з цим хотілося б звернути увагу до підходів авторів аналізованої нами книги щодо їх вирішення. Автори, відзначаючи обмеженість природних ресурсів, загрозу їх повного вичерпання в недалекому майбутньому, а також наголошуючи на наявній енергетичній кризі, окреслили орієнтири нової енергоекологічної стратегії, яка базується на застосуванні альтернативних джерел енергії, перенаснащенні економіки, формуванні культури використання енергоспоживання та інших чинниках. Вони обґрунтували, що ця стратегія може стати вагомим важелем забезпечення енергетичної та

продовольчої безпеки, подолання екологічної катастрофи, а також сприяти гармонізації стосунків людини та природи в цілому.

Авторами було влучно звернуто увагу на ціннісні виміри глобальних проблем. У книзі висвітлено світоглядні аспекти значущості та цінності світу природи, проводиться думка про залежність людини від космологічних, екологічних та біологічних чинників. Особливо вдало, на наш погляд, автори показали значення екологічних чинників у забезпеченні життєдіяльності людини. Актуальним для України, на нашу думку, є висновок авторів про те, що закономірності розвитку живої природи впливають не лише на біологію людини, але й визначають соціокультурні орієнтири її розвитку, які виявляють себе в етнокультурі та духовності певного народу, який мешкає у певному екологічному типі середовища на певній території.

У процесі роздумів над книгою виникає питання, а чи не принижує людину обмеженість її власної природи порівняно з величиною зовнішнього світу? Відповідь на це питання автори пропонують шукати у «людських якостях» людини як істоти духовної, адже духовність є чинником, який жодним чином не принижує людину перед зовнішньою природою, а, навпаки, спонукає до подальшого пізнання та ціннісного освоєння надскладного природно-соціального середовища.

Варто звернути увагу також на стратегічні засади виживання людства, які були влучно окреслені у книзі. П. Водоп'янов та В. Крисаченко звернули увагу на негативні наслідки людської перетворювальної діяльності природи, які виявили себе в експлуатації природних

ресурсів, забрудненні атмосфери, у сприянні природним та соціальним катастрофам. У зв'язку з цим у книзі знайшли висвітлення проблеми екологічних криз антропогенного походження, динаміки народонаселення, небезпечно-го впливу на людину хвороб та епідемій, загроз продовольчій безпеці тощо.

Висвітлення цих аспектів вкотре переконує читача, що існує потреба у світоглядних, ментальних та поведінкових зрушеннях, спрямованих на встановлення системи заборон на деякі форми господарської діяльності, забезпечення раціоналізації людських потреб, використання безпечних форм споживання енергії, ресурсів, охорону людського здоров'я, збереження біосфери, вдосконалення форм діяльності на основі науки і техніки, формування моральної поведінки людини в довіллі та соціумі.

Хочемо наголосити на новаторському аспекті книги, пов'язаному з розглядом теорії природних і соціальних катастроф. Зауважимо, що ця тема є особливо актуальною для України, яка пережила у 1986 році наймасштабнішу природно-соціальну техногенну катастрофу – Чорнобильську трагедію. Автори зацентували на необхідності прогнозування такого роду подій сучасною наукою, перегляду багатьох напрямів науково-технічної політики, створення відповідності принципів раціонального природокористування вимогам безпеки людей, народів та людства в цілому.

Дослідниками було підкреслено хибність спрощених уявлень про природну і соціальну дійсність і наголошено на прогресивності застосування нових надскладних технологій для досягнення успіхів у багатьох сферах життя суспільства. На нашу думку, у цьому контексті

наукові прозріння П. Водоп'янова та В. Крисаченка є надзвичайно актуальними. Дозволимо собі стверджувати, що вони йдуть в унісон як із думками деяких відомих західноєвропейських мислителів глобальної проблематики, таких як П. Лагадек, Х. Ленк, Д. Бюлер, Г. Йонас, Е. Ласло, так і з прогресивними ідеями сучасних українських філософів, таких як М. Тарасенко, М. Кисельов, С. Кримський, І. Добронравова та ін. Спільна з цими прогресивними мислителями думка про необхідність світоглядних зрушень людства, а також власні дослідження авторів, які представлені у книзі, приводять їх до усвідомлення нагальної потреби в обґрунтуванні доцільності вибору людством безпечних стратегій розвитку. Вибір нового шляху, на думку дослідників, пов'язаний з такими напрямками людської діяльності, як раціонально обґрунтоване споживання природних ресурсів, розумне самообмеження в задоволенні потреб людей, тісне міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля, слідування загальнолюдським цінностям і екологічно продуманим цілям суспільного розвитку та іншими.

Фактично обґрунтування доцільності вибору людством безпечних стратегій розвитку є, на наш погляд, другою основоположною ідеєю книги. Конкретно йдеться про сталий (достатній) розвиток, що має актуальне значення для сучасної України. Авторами обстоюється думка про те, що сталий (достатній) розвиток є стратегічним орієнтиром і метою людства в умовах наближення так званої ноосферної (зорієнтованої на консолідовану гармонію суспільства та природи. – Н. Т.) доби. На думку авторів, стратегія сталого (достатнього)

розвитку є необхідною передумовою запобігання глобальної екологічної кризи, яка виникла внаслідок як соціальних, зокрема світоглядних, чинників (світогляд антропоцентризму), так і економічних чинників (домінування економічної моделі розвитку, технологічні звершення, інтенсивне видобування природних ресурсів, орієнтація країн на отримання економічного прибутку та інші), а також чинником забезпечення узгодженого із законами біосфери спрямування соціально-економічного розвитку.

Автори вказують, що стратегія сталого (достатнього) розвитку передбачає переосмислення значення довкілля, взаємодії суспільства з природою, наповнення змісту наукового знання екологічним змістом тощо. Вони привертають увагу до актуальних проблем сучасної науки, яка, на їхню думку, у контексті цієї нової стратегії має вийти на більш високий рівень комплексності дослідження складних динамічних систем на основі широкого використання даних різних дисциплін як природничого, так і соціогуманітарного профілю, набути орієнтації на проблеми біосфери, на обґрунтування такої нової сфери знань, як соціальна екологія, на формування екологічного світогляду тощо. Можна погодитися з авторами книги щодо актуальності для сучасної духовної культури людства ряду основоположних глобальних концепцій, серед яких вчення В. Вернадського про ноосферу, екологічна етика, «новий гуманізм» та ін.

Оскільки зазначені вище світоглядні аспекти стратегії сталого (достатнього) розвитку є важкодосяжними, автори звертають увагу читача на один із ключових, нагальних для втілення, аспектів цієї стратегії, а саме – на раціоналізацію

людських потреб, зорієнтовану на розумне самообмеження із врахуванням екологічних потреб. Орієнтація на досягнення достатнього споживання, на їх погляд, вимагає раціоналізації людської діяльності, спрямованої на збереження стабільності природних екосистем і біосфери. Це пов'язано зі створенням замкнених циклів виробництва, застосуванням енерго- і ресурсоемних виробництв, вдосконаленням усіх форм діяльності на основі досягнень науки і техніки та ствердженням духовності нооферної доби.

На нашу думку, ключові ідеї книги П. Водоп'янова та В. Крисаченка «Стратегія бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку» є надзвичайно актуальними для сучасної України, яка наразі вступила в добу глобалізаційних змін.

Слід визнати, що існує нагальна потреба у формуванні сучасного світогляду українців. Спираючись на міркування авторів, висловлені ними у книзі, можна стверджувати, що система світоглядних цінностей українців має увібрати у себе орієнтири на принципи пріоритету загальнолюдських цінностей і гуманізму у вирішенні глобальних проблем людства, нового ставлення до природи (Землі), етичної відповідальності, глобальної екологічної етики, екологічної культури, культури «знанієвого суспільства», культури продовольчої, техногенної та енергетичної безпеки, усвідомлення життя та здоров'я людини як найвищої цінності тощо. Важливо сформуванню бачення духовності як фактора, від якого залежить доля суспільства, його здатність протистояти викликам часу, рухатися у напрямку сталого економічного, політичного, культурного, людського

розвитку. Вирішити ці завдання може модернізована система сучасної соціо-гуманітарної освіти в Україні, яка має створити передумови для формування нового типу культури, у якій би поєднувалися розумне (екологічне) ставлення до світу з гуманістичними цінностями, спрямованими на забезпечення майбутнього розвитку суспільства у його гармонійній взаємодії з природою.

Надзвичайно актуальним для сучасної України постає завдання вибору безпечної стратегії розвитку. Тому наразі приділяється багато уваги обґрунтуванню стратегії так званого сталого (достатнього) розвитку. Незважаючи на те, що останнім часом Україна значно просулася у вирішенні цієї проблеми, все ж процес наближення до ідеалів сталого (достатнього) розвитку зазнає суттєвих труднощів.

Слід наголосити, що протягом останніх десятиліть Україна здійснює певні кроки у напрямку оволодіння стратегією сталого (достатнього) розвитку. Вона намагається активно використовувати міжнародний досвід у подоланні глобальних викликів, а також узгоджувати національну політику у галузях економіки, екології, соціальної сфери з пріоритетами світового співтовариства. Так, зокрема, Україна прагне активно співпрацювати з ООН із глобальних проблем сучасності, серед яких питання охорони довкілля та сталого розвитку. Відомо, що наша держава була активним учасником конференції ООН з довкілля та розвитку, яка відбулася в червні 1992 року у Ріо-де-Жанейро, де приєдналася до низки міжнародних конвенцій та ініціатив, взяла на себе значні зобов'язання щодо довкілля перед світовим співтовариством. Втім, на жаль, в Україні

на виконання рішень конференції ООН 1992 року не було вжито належних заходів, які б відзначалися значною ефективністю та результативністю. Зокрема, стратегічні та концептуальні засади сталого (достатнього) розвитку України не були розробленими та затвердженими.

У червні 2012 року в Ріо-де-Жанейро відбулася ще одна конференція ООН зі сталого розвитку («Ріо+20») [2], де об'єдналися світові лідери, представники міждержавних та неурядових організацій, науковці, бізнесмени з метою підсумувати здобутки світового співтовариства з питань сталого розвитку та вироблення концепції подальших дій. Серед завдань цієї конференції ООН показовим було вироблення плану дій, які б дали можливість скоротити бідність у світі, сприяти утвердженню соціальної справедливості та належному захисту навколишнього середовища з урахуванням стрімкого зростання чисельності населення планети, а також системних криз (екологічної, економічної, продовольчої тощо), з якими постійно зіштовхується людство. Україна також долучилася до цієї конференції, втім, на жаль, не була представлена на найвищому державному рівні.

Значною подією щодо стратегії сталого розвитку став саміт ООН зі сталого розвитку, який відбувся у вересні 2015 року у Нью-Йорку. Україна була представлена на саміті на найвищому рівні та разом з іншими країнами-членами ООН приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Після саміту Україною було започатковано інклюзивний процес адаптації цілей сталого розвитку, окреслених на саміті.

У промові тодішнього президента України П. Порошенка, яка прозвучала

на цьому важливому саміті, було наголошено на історичному характері та далекосяжності мети сталого розвитку, а також на тому, що завдання сталого розвитку відкривають горизонти для всього людства та закладають основи для стійкого розвитку нашої планети на наступні 15 років [3]. Ним було також відзначено, що обговорення стратегії сталого розвитку, що відбулося на саміті, сприятиме укріпленню ключових цінностей українців – миру і свободи, орієнтації на протидію ворожим ідеологіям і дотриманню прав людини, які, на його думку, є основними передумовами сталого розвитку. П. Порошенко вказав і на те, що Україні за допомогою ООН слід зосередити увагу на питаннях захисту навколишнього середовища в конфліктах, подолання бідності, допомоги людям повернутися до нормального життя після припинення військової агресії, відновлення економічної та соціальної інфраструктури на засадах сталого розвитку та інших [3]. Нагальними завданнями для українського суспільства, що постають підсумками саміту в контексті його промови, є протидія російській агресії, боротьба з корупцією, забезпечення соціальної справедливості, ефективна система охорони здоров'я, забезпечення доступної освіти для всіх, сприяння інноваційному розвитку і стійкій інфраструктурі, забезпечення сталого енергопостачання, продовольчої безпеки, чисте навколишнє середовище тощо.

Ще одним із важливих напрямків співпраці між Україною та ООН у вирішенні глобальних проблем сучасності та сталого розвитку є напрямок, що стосується проблеми пом'якшення та мінімізації довготермінових наслідків Чорнобильської катастрофи. Починаючи

з 1990 року, за ініціативою України на трирічній основі схвалюються відповідні резолюції ООН з цієї проблематики (остання – у квітні 2021 року).

Україна також активно долучається до співпраці з ООН щодо подолання глобальних наслідків кліматичних змін. Вона є учасником Рамкової конвенції ООН та Кіотського протоколу. У 2016 році Україною разом з іншими країнами було ратифіковано нову глобальну кліматичну Паризьку угоду. В Україні готується до затвердження концепція реалізації державної кліматичної політики – перший стратегічний документ у сфері боротьби зі зміною клімату [5].

Важливою подією для України стало підписання Указу нинішнього Президента України В. Зеленського «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [6]. Указ був підписаний на підтримку глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України. В Указі було наголошено на пріоритетності дотримання таких цілей сталого розвитку України, як подолання бідності, досягнення продовольчої безпеки, забезпечення здорового способу життя, якісної освіти, гендерної рівності, сприяння сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх, забезпечення безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, невідкладні заходи щодо боротьби зі зміною клімату та наслідками, захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, сприяння побудові миролюбного та відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку та інших. Безперечно, цей документ став прогресивним кроком на шляху забезпечення

національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави, прав людини, підвищення її добробуту та благополуччя. Важливо відзначити, що ідеї книги П. Водоп'янова та В. Крисаченка актуально корелюються з ідеями концепції сталого розвитку Указу Президента України.

Втім слід зауважити, що процес наближення до ідеалів сталого (достатнього) розвитку зазнає суттєвих труднощів, які стосуються все ще недостатньо послідовного руху України у цьому напрямку. Потрібно враховувати також, що реалізації стратегії сталого (достатнього) розвитку перешкоджають наявні виклики та загрози, про які йшлося вище. У контексті досвіду прочитання книги П. Водоп'янова та В. Крисаченка можна стверджувати, що одним із перспективних завдань у вирішенні проблеми сталого (достатнього) розвитку сучасною Україною є формування глобального стратегічного мислення як у владної еліти, так і в найбільш свідомих громадян України. Цей тип мислення має містити детермінанти погляду на світ як на цілісну глобальну екосистему, переконання, що економічне, екологічне, соціальне благополуччя кожної окремої країни, в тому числі й України, залежить від економічного, екологічного, соціального благополуччя світу в цілому, що необхідно дотримуватися ціннісних принципів взаємодії суспільства з природою, бути відповідальним за теперішню та майбутню енергетичну, екологічну безпеку громадян, формувати власну економічну, екологічну, соціальну політику та екологічну культуру.

У підсумку відзначимо, що Україна, яка вступила в добу глобалізаційних

змін, тим самим опинилася під впливом потужних викликів та загроз сучасності. Але, на жаль, і досі на державному рівні це усвідомлюється не повною мірою. Нагальними є подальша розробка державної стратегії сталого розвитку України, а також організація ефективної практичної діяльності щодо її втілення. Потребують вирішення на належному рівні внутрішні економічні, екологічні та соціальні проблеми в їх взаємозв'язку та цілісності. Натепер постає необхідність замислитися над тим, чи не втрачимо ми Україну і самих себе, якщо будемо й надалі безвідповідальними і недалекоглядними? Відповідь на це питання прогнозує формування переконання у тому, що протидія викликам часу для України передбачає зміну у способі мислення її громадян. Книга П. Водоп'янова та В. Крисаченка «Стратегія бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку» якраз і сприяє формуванню сучасного глобального мислення, спрямованого на актуалізацію значущості загальнолюдських ціннісних та стратегічно-буттєвих засад консолідаційного поступу людства, а також зорієнтованого на новітні світоглядні цінності та безпечні стратегії розвитку в глобальному та локальному вимірах. Важливим висновком, зробленим після прочитання книги, може стати переконання у необхідності досліджень нових світоглядних цінностей та стратегій розвитку, які у глобальному вимірі постали результатом духовного досвіду людства та інтелектуальної діяльності провідних економістів та екологів, філософів та культурних діячів світу, їх подальшої розробки в українському контексті, що мають стати керівництвом до дій для тих, хто є відповідальним за

економічну, екологічну, демографічну, соціальну стабілізацію розвитку українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водопьянов П., Крисаченко В. Стратегия бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку. Минск: Беларуская навука, 2018. 306 с.

2. Конференция ООН по устойчивому развитию Рио+20. URL: <https://www.un.org/ru/events/pastevents/rio20.shtml>

3. Промова П. Порошенка на Генасамблеї ООН з питань сталого розвитку. URL: <https://tsn.ua/politika/vistup-poroshenka-na-genasambleyi-oon-povniy-tekst-501661.html>

4. Степико М. Проблеми реалізації консолідаційного потенціалу української нації. Аналітична записка. Серія Гуманітарний розвиток. 2019. № 2. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019>

5. Турпак Н. Ноосферний підхід в осмисленні сучасних екологічних викликів. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. Вип. 130 (3). 2018. С. 313–317.

6. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

REFERENCES

1. VODOPIANOV, P., KRYSACHENKO, V. (2018). *The Strategy of Human Existence: From Apocalyptic to the Noospheric Age*. Minsk, Belaruskaya Navuka, 306 p. [in Rus.]

2. *UN Conference on Sustainable Development Rio + 20*. [online] Available at: <https://www.un.org/ru/events/pastevents/rio20.shtml> [in Rus.]

3. P. Poroshenko's Speech on Sustainable Development at the UN General Assembly. [online] Available at: <https://tsn.ua/politika/vistup-poroshenka-na-genasambleyi-oon-povniy-tekst-501661.html> [in Ukr.]

4. STEPYKO, M. (2019). Problems of Realizing Consolidation Potential of the Ukrainian Nation. *Analitychna zapyska. Seriya Humanitarnyi rozvytok* (An Analytical Note. Humanitarian Development Series), [online] (2). Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019> [in Ukr.]

5. TURPAK, N. (2018). Noospheric Approach in Understanding Modern Environmental Challenges. *Hileia: Academic Bulletin. Collected Academic Works*, Vol. 130 (3), pp. 313–317. [in Ukr.]

6. *Decree of the President of Ukraine "On Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030"*. [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> [in Ukr.]